

Journal of Urban Environmental Planning and Development

Vol 5, No 18, Summer 2025

p ISSN: 2981-0647 - e ISSN: 2981-1201

Journal Homepage: <https://sanad.iau.ir/journal/juep/>

Research Paper

Representation of Environmental Capabilities Based on Perception Process With Emphasis on Culture (Case Study: Dochi and Yaghchian Neighborhood of Tabriz)

Mina Heydari Torkamani*: Assistant Professor, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urbanism, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran.

Parisa Hashempour: Professor, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urbanism, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran.

Azita Balali Oskoui: Professor, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urbanism, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran.

Received: 2023/10/31 PP 99-110 Accepted: 2024/12/27

Abstract

Neighborhoods have always played a role as one of the pillars of the spatial organization of urban tissues and a physical-social unit. Undoubtedly, the neighborhood has been a place under the influence of various cultural dimensions. It has produced a suitable platform for people's lives, which has distanced itself from its real concept and capabilities in the shadow of interventions based on modern patterns and has moved away from responding according to the norms of society. This research aims to investigate the effect of different cultural dimensions of the neighborhood on the dimensions of the neighborhood's capabilities and its reflection in historical and new neighborhoods to build a desirable and suitable place. The questionnaire tools are descriptive-analytical research methods and methods of collecting information through library-documentary studies and field surveys. The hierarchical technique has been used to analyze information using export choice software. According to the research findings, the cultural dimension in the Duchi neighborhood has the highest score, with an average of (0.667), compared to the Yaghchian neighborhood, with an average of (0.333). Environmental capabilities in two neighborhoods: Physical ability in the Dochi neighborhood score (0.471) and Yaghchian neighborhood (0.529), social ability in the Dochi neighborhood score (0.612) and the Yaghchian neighborhood (0.389), semantic ability in the Dochi neighborhood score (0.774) and Yaghchian neighborhood score (0.226). The research findings show a significant difference in the semantic capability of the Dochi neighborhood compared to the Yaghchian neighborhood. Based on the corresponding relationship between different cultural dimensions and the dimensions of environmental capabilities in historic neighborhoods, the semantic dimension of culture has had the greatest impact on the neighborhood's semantic capabilities. Based on the greater influence of the semantic dimension in historic neighborhoods on the neighborhood's culture, culture has influenced the architecture and space of the neighborhood as a collection of spiritual achievements of a society. It also has had the greatest effect on improving the semantic capability of the neighborhood.

Keywords: *Environmental Capabilities, Perception Process, Culture, Neighborhood*

Citation: Heydari Torkamani, M., Hashempour, P., Balali Oskoui, A. (2025). **Representation of Environmental Capabilities Based on Perception Process With Emphasis on Culture (Case Study: Dochi and Yaghchian Neighborhood of Tabriz)**. *Journal of Urban Environmental Planning and Development*, 5(18), 99-110.

© The Author(s) **Publisher:** Islamic Azad University of Shiraz

DOI: 10.82109/juep.2025.910209

Extended Abstract

Introduction

The man-environment relationship is a two-way relationship established through percepts. If the man or the space perceiver is viewed as subjective and the surrounding environment or the perceived space as objective, the objectivity-subjectivity relationship will become one of dialectics, i.e., one that involves a discourse and a contrast. Environmental Psychology is concerned with dialectic relationships between objectivity and subjectivity. This reciprocal relationship sees man as both the cause and the effect, affecting and at the same time being affected by the environment. From the perspective of Environmental Psychology, the agent and the environment are connected by environmental affordances, thereby affecting people's behavior in the environment. According to previous research, the notion of environmental capability is an encompassing notion involving various interpretations due to various evolving concepts in the living environment.

Citing Lang's theory, this study reveals that affordances derive from a specific model of the environment constructed based on the manner of design and materials and how they are assigned to a specific group of people. capabilities can thus be defined in two levels: an explicit sense or a direct affordance and a symbolic/implicit sense or an indirect affordance. A direct capability requires people to physically interact with the environment and engage in interpersonal and social interactions. An indirect capability, meanwhile, helps to meet people's needs, desires, and symbolic interactions within the environment, suggesting a deeper level of the relationship affected by the environmental cultural impacts. Speaking of environmental identity, the culture underlies the man-environment relationship, creating and maintaining identity or self-identification in a shared contrast with the environment. Within an environment, the elements are constantly recognized and reproduced by a social culture serving the human residing in the environment through his psychological and social attachment.

As elements of the spatial configuration of urban textures, urban neighborhoods represent the culture, though they have lost their identity in the wake of the evolving changes, thereby

distancing from their real senses of affordances under the impacts of model-based interventions and failing to proportionally meet social norms. Since the evolving changes are affected by some various social, economic, political, and cultural, factors, among others, the culture is seen as an underlying agent as it overshadows all environmental capabilities and how they may overlap.

Methodology

The present study had an applied goal and fell under descriptive-analytical research. The method used involved a combination of qualitative and quantitative methods. To collect concepts related to the subject under study and derive indicators, and to examine each dimension, the library-documentary method (e.g., books, theses, and dissertations), as well as field observation and interviews with experts were used. The statistical population of the study consisted of the residents of Davachi and Yaghchian Neighborhoods. The FADI formula was used for sampling, bringing the volume of the sample to 384 people. Meanwhile, the statistical software of Expert Choice was used for data analysis, as quantitative statistical data were examined qualitatively and comparatively in the samples under study.

Results and discussion

AHP-based findings showed that all indicators pertaining to cultural and environmental capability dimensions have been realized in the Davachi and Yaghchian Neighborhoods. The comparison of the cultural dimension scores of the two neighborhoods indicated that the Davachi neighborhood held the highest score at 0.667, while the Yaghchian neighborhood held the lowest score at 0.333. Regarding the physical indicator, the Yaghchian neighborhood gained a higher score, whereas the Davachi neighborhood held a higher score regarding the functional and semantic indicators. The comparison of various cultural dimensions exhibited that the two neighborhoods held a marked semantic difference relative to other dimensions. This shows that the semantic dimension was more influential in the cultural dimensions of the Davachi neighborhood. Regarding environmental capabilities in the two neighborhoods, physical, social, and semantic affordances were assigned scores of 0.471 and

0.529, 0.612 and 0.389, and 0.774 and 0.226 in the Davachi and Yaghchian Neighborhoods, respectively. Findings also indicated a greater semantic discrepancy of semantic capabilities in the Davachi neighborhood than in the Yaghchian neighborhood, concluding that the semantic dimension of culture was found to have the highest effect on the neighborhood's semantic capability considering the corresponding relationship between various cultural dimensions and environment capabilities in historical neighborhoods.

Regarding the semantic and evaluative characteristics of the two neighborhoods, the Davachi neighborhood helped affect the human mind and strengthen its self-identification by covering historically religious buildings and public places that may realize symbolic characters while serving as a place for holding collective ceremonies that evoke memories and help distinguish the neighborhood by its components and the services it provides. This will certainly reinforce the residents' sense of attachment to the living environment. Meanwhile, the Yaghchian neighborhood, which involves a residential township and falls under newly constructed neighborhoods, has seen a kind of monotony, causing a lack of self-identification and the absence of identifying elements in residential areas and reducing the residents' sense of attachment.

Comparing the findings, it was concluded that the historical Davachi neighborhood, unlike the Yaghchian neighborhood, featured some spatial integrity and connectivity and served as a readable and vibrant environment acceptable by the residents, due to its geographical and social conditions, as well as its scales and dimensions and construction quality. These neighborhoods reflect the traditions, culture, and livelihood of the residents and simultaneously underlie the semantic characteristics. On the other hand, improving the environmental quality of the neighborhood by creating a desirably subjective image will create a sense of attachment to the

place and of identity among the residents. In addition, the harmony between components of the neighborhood and the adequacy of services required by residents will not only help recognize the neighborhood but also develop a framework to realize the specific aspects of the neighborhood or identify it. Meanwhile, the Davachi neighborhood is characterized by its specific functional, physical, and service features, representing its historical and cultural background, geographic, climatic, and local characteristics.

Conclusion

Findings showed that the cultural level of the historical neighborhood was higher than that of the new neighborhood. Compared to the cultural dimensions of the historical neighborhood, the semantic dimension held the highest influence, representing the neighborhood's fabric, meaning, and identity. It is widely known that any space with an identity may have varying degrees of severity and weakness. Compared to new neighborhoods, historical neighborhoods are self-identified. Speaking of a neighborhood's identity, it is meant something not existing in the appearance and shape of the neighborhood; rather it is within the building block of it. Each neighborhood's identity is derived from a sense that is based on the human worldview. The identity of the urban fabric is said to be a qualitative subject and derives from the human's higher values and senses, involving dynamism and continuation within its substance and shaping the city's fabric. Dynamism and continuation are actually embodiments of this subjectivity. Not only do historical neighborhoods not consist of human actions and urban fabrics but they carry over their specific senses and narratives, with a neighborhood expressing a language that conveys these senses and uttering its narratives.

فصلنامه برنامه ریزی و توسعه محیط شهری

دوره ۵، شماره ۱۸، تابستان ۱۴۰۴

شاپا چاپی: ۲۹۸۱-۰۶۴۷ شاپا الکترونیکی: ۲۹۸۱-۱۲۰۱

Journal Homepage: <https://sanad.iau.ir/journal/juep/>

مقاله پژوهشی

بازنمایی قابلیت‌های محیطی براساس فرایند ادراک با تاکید بر فرهنگ (مطالعه موردی: محله دوه‌چی و یاغچیان شهر تبریز)

مینا حیدری ترکمانی*؛ استادیار معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران
پریسا هاشم پور: استاد معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران
آزیتا بلالی اسکویی: استاد معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران

دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۹ صص ۹۹-۱۱۰ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۷

چکیده

محله‌ها همواره به عنوان یکی از ارکان سازمان فضایی بافت‌های شهری و واحدی کالبدی- اجتماعی ایفای نقش داشته‌اند. بدون تردید محله به عنوان یک مکان تحت تأثیر ابعاد مختلف فرهنگی قابلیت تولید بستر مناسب برای زندگی مردم بوده است که در سایه مداخلات مبتنی بر الگوهای مدرن از مفهوم و قابلیت واقعی خود فاصله گرفته و از پاسخدهی متناسب با هنجارهای جامعه دور گشته است. هدف از پژوهش حاضر بررسی تأثیر ابعاد مختلف فرهنگی محله بر ابعاد قابلیت‌های محله و بازتاب آن در محلات تاریخی و جدید برای ساخت یک مکان مطلوب و مناسب می‌باشد. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و شیوه گردآوری اطلاعات به صورت مطالعات کتابخانه‌ای - اسنادی و بررسی‌های میدانی، ابزار پرسشنامه هست. به منظور تحلیل اطلاعات تکنیک سلسله مراتبی با استفاده از نرم افزار export choice بکار برده شده است. طبق یافته‌های تحقیق در مقایسه دو محله تاریخی و جدید، بعد فرهنگی در محله دوه‌چی بیشترین امتیاز را در مقایسه با محله یاغچیان کسب کرده است. و در مورد قابلیت‌های محیطی در هر دو محله، قابلیت فیزیکی در محله دوه‌چی نسبت به محله یاغچیان کمتر است و قابلیت اجتماعی و معنایی در محله دوه‌چی نسبت به محله یاغچیان بیشتر است. یافته‌های تحقیق بیانگر ارتباطی متناظر بین ابعاد مختلف فرهنگی با ابعاد قابلیت‌های محیطی در محلات می‌باشد و در حالت مقایسه ای بعد معنایی فرهنگ بیشترین تأثیر را در قابلیت معنایی محلات داشته است و اختلاف قابل ملاحظه در قابلیت معنایی محله دوه‌چی نسبت به محله یاغچیان وجود دارد. با توجه به تأثیر بیشتر بعد معنایی در محله تاریخی بر فرهنگ محله می‌توان بیان کرد فرهنگ، به‌عنوان مجموعه دستاوردهای معنوی یک جامعه بر معماری و فضای محله تأثیر گذاشته و در ارتقای قابلیت معنایی محله بیشترین تأثیر را داشته است.

واژه‌های کلیدی قابلیت‌های محیطی، فرآیند ادراک، فرهنگ، محله

استناد: حیدری ترکمانی، مینا؛ هاشم پور، پریسا و بلالی اسکویی، آزیتا. (۱۴۰۴). بازنمایی قابلیت‌های محیطی براساس فرایند ادراک با تاکید بر فرهنگ (موردی مطالعه: محله دوه‌چی و یاغچیان شهر تبریز). فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه محیط شهری، ۵(۱۸)، ۹۹-۱۱۰.

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شیراز

DOI: 10.82109/juep.2025.910209

© نویسندگان

مقدمه

رابطه میان انسان و محیط یک رابطه دو طرفه است که از طریق ادراک صورت می‌گیرد. اگر انسان یا ادراک کننده فضا به عنوان ذهنیت و محیط اطراف و ادراک شونده فضا به عنوان عینیت در نظر گرفته شود، رابطه عینیت و ذهنیت یک رابطه دیالکتیک است یعنی رابطه‌ای است که دارای گفت‌وگو و تضاد است. روان‌شناسی محیط روابط دیالکتیک میان عینیت و ذهنیت را بررسی می‌کند. این رابطه رفت و برگشتی بدین معنا است که انسان هم علت است و هم معلول، یعنی هم بر روی محیط تأثیر می‌گذارد و هم از آن تأثیر می‌پذیرد. در دیدگاه روانشناسی محیطی، عامل و محیط توسط قابلیت‌ها که خود نیز خواص محیطی دارند به یکدیگر متصل می‌شوند. رفتار افراد در محیط را تحت تأثیر قرار می‌دهند، اما با توجه به مطالعات پیشین، مفهوم قابلیت محیطی مفهومی کامل و جامع است که به دلیل ظهور مفاهیم گوناگون در جهت محیط زندگی تفاسیر متفاوتی شده است.

در این تحقیق با مراجعه به نظر لنگ، قابلیت‌ها ناشی از مدل خاصی از محیط ساخته شده براساس نحوه طراحی، مواد استفاده شده و نحوه تخصیص آن به گروه خاصی از افراد است. بر این اساس قابلیت‌ها را می‌توان در دو سطح تعریف کرد: معنای معلوم یا قابلیت مستقیم و معنای نمادین یا قابلیت غیرمستقیم. قابلیت‌های مستقیم شامل قابلیت‌هایی است که افراد را ملزم به تعامل فیزیکی با محیط و همچنین تعاملات بین فردی و اجتماعی می‌کند. قابلیت‌های غیرمستقیم، قابلیت‌هایی که افراد انتظار برآورده شدن خواش‌ها و تعاملات نمادین، سمبلیک و رمزگونه از محیط دارند. این سطح عمیق‌تری از ارتباط است که تحت تأثیر ویژگی‌های فرهنگی محیط است. فرهنگ، عامل و زمینه‌ای است که در بحث هویت محیط رابطه بین انسان و محیط را بوجود می‌آورد. در یک تقابل مشترک فرهنگ و محیط، فضا را برای ایجاد و حفظ هویت و یا شخصیت فرد مهیا می‌کند. عناصر حاضر در محیط، توسط فرهنگ اجتماعی، دائماً بازنشانی و بازتولید می‌شود و انسان ساکن در محیط با احساس تعلق روحی و اجتماعی آنها را در خدمت خود قرار می‌دهد. روانشناسی محیطی نیز تلاش می‌کند تا هماهنگی بین عوامل محیطی و فرهنگ را برقرار کند و به مطالعه رفتار در محیط‌های زندگی روزمره می‌پردازد (Alimaddi et al, 2024: 34). امروزه فضاهای شهری در رابطه با رفتارهای استفاده‌کنندگان از آن فضاها بررسی می‌شود. هر فعالیتی که توسط انسان انجام می‌شود، اساساً متکی به فرهنگ است و فرهنگ نتیجه مقررات نامدون (عرف)، عادات، آداب و رسوم، سنن، سبک‌ها و شیوه‌های متداول زندگی است. معماری و شهرسازی با فضاهایی سروکار دارد که انواع فعالیت‌ها در چارچوب‌های متفاوت در آنها اتفاق می‌افتد و در حقیقت به این فضاها معنی و مفهوم می‌دهد. این فعالیت‌ها تابع خصوصیات فرهنگ جامعه است که صاحبان این فعالیت‌ها به آنها تعلق دارند. این امر در مورد فضاهای شهری به ویژه محلات مطرح است. در حوزه بافت محلی، اهمیت زیست‌پذیری مشهود است زیرا مؤسسه معماران آمریکا زیست‌پذیری به بهترین وجه در سطح محلی تعریف می‌شود. به طور کلی، یک جامعه قابل زندگی هویت منحصر به فرد خود را می‌شناسد و برای فرآیندهای برنامه‌ریزی که به مدیریت رشد و تغییر برای حفظ و ارتقای شخصیت جامعه کمک می‌کند، ارزش زیادی قائل است.

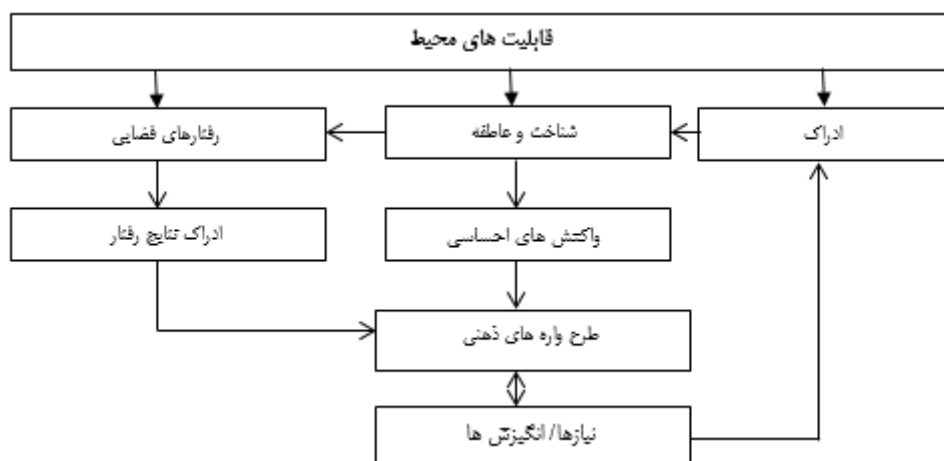
(Mousaviet al, 2023:5). لذا محلات شهری به عنوان یکی از ارکان سازمان فضایی بافت‌های شهری که مکان زیست‌پذیر و تبلور فرهنگ هستند، امروزه با توجه به تغییرات بوجود آمده، جایگاه و هویت خود را از دست داده‌اند و در سایه مداخلات مبتنی بر الگوهای مدرن از مفهوم و قابلیت واقعی خود فاصله گرفته از پاسخدهی متناسب با هنجارهای جامعه برخوردار نیستند. نظر به اینکه تغییرات بوجود آمده تحت تأثیر عوامل گوناگون، از جمله عوامل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... می‌باشد اما با توجه به تأثیر فرهنگ در همه ابعاد قابلیت محیطی و همپوشانی آن سعی شده که فرهنگ زمینه بحث باشد.

بر این اساس سوالاتی که در پژوهش حاضر مطرح هست، قابلیت‌های محیطی متأثر از فرهنگ در محلات کدامند؟ بازتاب آن در محلات تاریخی و مدرن چگونه بوده است؟ فرض‌های پژوهش مبتنی بر این است که رابطه متناظری بین قابلیت‌های محیطی و ابعاد مختلف فرهنگی محلات وجود دارد و بازتاب آن در محلات تاریخی و جدید می‌توان معنادار باشد.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

پیش از دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ پژوهش‌هایی به جهت بررسی تأثیر متقابل انسان و محیط تحت عنوان «علوم اکو رفتاری» یا «روانشناسی اکولوژیک» و «روانشناسی بوم‌شناختی» منتشر می‌شدند که در آنها مفهوم ارتباط انسان با محیط، مورد توجه قرار می‌گرفت (Mortezaei, 2001:54). اما در سال ۱۹۷۰ میلادی، علم روانشناسی محیط در کتابی با عنوان «روانشناسی محیط: انسان و محیط اجتماعی - کالیدی» ظهور پیدا کرد. محققان این حوزه معتقدند که ادراک انسان «در مرکز هرگونه رفتار محیطی قرار دارد زیرا منبع تمام اطلاعات محیطی است». و ادراک و شرایط محیطی با هم مرتبط و در هم تنیده‌اند. فرد در محیط حرکت می‌کند و با توجه به پیش فرض‌ها و اهداف کاربردی خاص با محیط روبرو می‌شود و محیط به عنوان منبع اطلاعات، تمام حس‌ها را تحریک می‌کند و فرد را با اطلاعاتی بیش از توان پردازش او روبه‌رو می‌سازد. بنابراین، ادراک چیزی مثل احساس کردن نیست؛ بلکه نتیجه تصفیه‌پرداز صورت گرفته توسط فرد، به واسطه

تجربی شناختی او است و در فرآیند پردازش ادراکی جداسازی فرد از محیط دشوار است. زیرا این دور همیشه در حال تعامل اند و ادراکات بستگی به چیزی دارد که فرد در حال انجام آن است. اطلاعات محیطی از طریق فرایندهای ادراکی و به وسیله طرحواره‌های ذهنی برانگیخته شده و توسط نیازها و البته انگیزش‌های انسانی هدایت می‌شود. این طرحواره‌ها تا حدی فطری و به مقدار قابل توجهی اکتسابی هستند و پیوند اساسی بین مقولات ادراک و شناخت را برقرار می‌سازند. طرحواره‌های مذکور نه تنها فرایند ادراکی، بلکه واکنش‌های احساسی و چگونگی رفتار فضایی را هدایت می‌کنند و در مقابل، این فرایندها و واکنش‌ها نیز طرحواره‌های ذهنی را به عنوان حاصل رفتار درک شده تحت تأثیر قرار می‌دهند (Rivlin et al, 1970).

شکل ۱- فرآیندهای بنیادین رفتار انسان (Lang, 1980)

به طور کلی می‌توان گفت دانش روانشناسی محیط، حوزه مشترک بین علوم رفتاری و محیطی بوده و هدف از آن، مطالعه انسان در زندگی واقعی است. زندگی مطلوب از رفتارها و رفتارها در جهت ارضای نیازهای انسانی شکل می‌گیرند. بنابراین تبیین نظریه طراحی محیط، بر اساس مفاهیم نیازهای انسانی، یک ضرورت است (Azamati, et al, 2017: 47). مطالعات انجام شده بر روی قابلیت‌ها نشان می‌دهد محیط برای تأمین تجربه‌ها و رفتارهای انسان توان بالقوه‌ای دارد. انسان از طریق تعامل با محیط و تغییر در قابلیت‌های آن و متکی بر انگیزه‌های درونی خود سعی در دستیابی به نیازهای خویش دارد و از طریق تغییرات در سطوح محیط کالبدی و قابلیت‌های آن می‌تواند به محیط معنا بخشد (Motalebi, 2001).

واژه قابلیت^۱ یا توانش در سال ۱۹۷۷ توسط گیسون^۲ مطرح شد. نظر وی بر این است که ترکیب مواد و سطوح گوناگون تشکیل دهنده جهان، کشف برخی قابلیت‌های محیطی را آشکار می‌سازد. انسان، سطوح محیط کالبدی را برای این دگرگون می‌سازد تا بتواند توانش‌های محیط را بر نیازهای خویش منطبق سازد. در حقیقت محیط کالبدی از مجموعه‌ای از سطوح تشکیل شده و آدمی با تغییر در این سطوح است که ساختمان‌ها را بنا می‌کند و در نتیجه معانی سطوح و یا محیط ساخته شده را تغییر می‌دهد (Rezaei et al, 2018: 54). البته باید توجه داشت که قابلیت‌های شیء یا محیط، مبتنی بر ویژگی‌ها، تجربه‌ها، شایستگی‌ها و نیازهای مشاهده‌گر است. یک محیط ممکن است دارای قابلیت‌هایی خاص برای فرد خاصی باشد. اما در عین حال برای شخص دیگری این قابلیت‌ها (بیشتر به علت عدم دانش به وجود آنها) بی‌معنی بوده و آن محیط آنها را بر او آشکار نسازد (Motalebi, 2001: 62). در واقع به واسطه همین قابلیت‌های بالقوه و متغیر است که مقولاتی چون معنا، زیبایی و پسند در نظر کاربر شکل گرفته و بالفعل می‌شود. واژه قابلیت از لحاظ معنایی به صورت‌های گوناگونی ارائه شده و از منظر نظریه‌های مختلف قابل بررسی است (Lang, 1980). در تعریف قابلیت معتقد است که قابلیت‌ها «فرصتهایی برای فعالیت» هستند یعنی اینکه درک ما از آنچه که قابلیت‌ها هستند می‌تواند فقط همانند درک ما از چیزی که «فعالیت» هستند دقیق باشد. از نظر مور و مارانز (۱۹۹۷) قابلیت‌ها به دو دسته مرتبط با خصوصیات جانداران (انسان) و مرتبط با خصوصیات بی جانان یا اشیاء تقسیم بندی می‌شود. برای مفهوم کلی رابطه محیط و قابلیت‌ها روانشناسان و معماران دیگری نیز تعابیری را به کار برده‌اند.

^۱. Affordance

^۲. Gibson

کورت کافکا مفهوم «درخواست» و «دعوت کردن» را مطرح کرد. بر اساس این مفاهیم، اشیاء دارای یک کیفیت در خواست یا دعوت کننده هستند که در شکل آنها ذاتی است. این واژه‌ها بعدها توسط «کورت لوین» روانشناس مکتب تعامل گرایی در قالب کلمه «شایستگی» ارائه شد. مفهوم قابلیت جیمز گیسون شباهت‌هایی با این مفاهیم دارد، اما تفاوت اصلی بین مفهوم قابلیت و مفهوم شایستگی این است که از نظر گیسون، سودمندی اشیاء وابسته به نیازهای فردی نیست، بلکه همیشه به عنوان نیرویی بالقوه و مستقل از نیازهای انسانی در محیط بیرون است.

لوین معتقد بود که قابلیت‌های یک شی تغییر نمی‌کند و این نیازهای انسان این قابلیت را در شی ایجاد می‌کند. گیسون معتقد بود که قابلیت شی این است که چیزهایی را به محیط و افراد پیشنهاد کند. تناسب اصطلاحی است که توسط الکساندر (۱۹۶۴) استفاده شده است. مفهوم تناسب محیطی به این صورت تعریف می‌شود: «به عنوان درجه‌ای که نیازهای افراد را با قابلیت‌های محیطی که در مواجهه با نیازهایشان با آن روبرو هستند همخوان می‌کند». اگرچه میکلسون از واژه همخوانی استفاده کرد، بارکر (۱۹۶۸) و روانشناسی محیطی او به همساختی اشاره دارد و کاپلان (۱۹۸۳) مفهوم سازگاری را پیشنهاد کرد. مفهوم قابلیت گیسون در بیانات لویی کان در قالب عبارت «دست‌یافتنی» یا «امکانات» و به قول معمار هلندی آلدوفن ایک در عبارت «چندگونگی» بیان شده است. از نظر کان «فرم» همانا سرشت، ماهیت یا قوایی است که به یک مکان معنا می‌بخشد و او از آنها با نام‌های مختلفی مانند بودنی، قدرت و کارکرد یاد می‌کند (Daneshgar Moghadam, 2011:78). لنگ (۱۳۸۶) نیز معتقد است «قابلیت‌های الگوهای ویژه محیط ساخته شده، از چگونگی طرح آن، مواد و مصالح به کار رفته در آن و نحوه انتساب آن به گروهی خاص از مردم حاصل می‌شود. در سطح معانی شناخته شده (از قبیل ادراک عمق)، تشخیص قابلیت‌های محیط، عملکردی از ویژگی‌های زیست شناختی انسان به نظر می‌رسد؛ و در سطح معانی نمادین، این قابلیت‌ها عملکردی از عرف و تجربه اجتماعی مردم‌اند». بر این اساس قابلیت‌ها را در دو سطح معانی شناخته شده یا قابلیت‌های مستقیم و معانی نمادین یا قابلیت‌های غیرمستقیم تعریف می‌کند. قابلیت‌های غیرمستقیم سطح عمیق تری از ارتباط را شکل می‌دهند که مشخص کردن و اندازه‌گیری آن به مراتب سخت‌تر می‌باشد و آن اشاره به اهمیت بیانی یا نمادی یک مکان است که محیط کالبدی این معانی و قابلیت‌ها را در این سطح به سایر جانداران به جز انسان ارائه نمی‌کند. معنا و شناخت تعامل انسان و محیط در ارتباط با قابلیت مکان شامل؛ معنای سختی و استحکام، معنای ابزاری، معنای سودمندی، معنای ارزشی و عاطفی، معنای نشانه‌ای، معنای نمادین و رمزی می‌باشد. هارتسون (۲۰۰۳) به منظور طراحی و تعاملات با محیط به دسته‌بندی چهارگانه‌ای از قابلیت‌ها پرداخته است. وی قابلیت‌های محیط را به صورت قابلیت شناختی، قابلیت فیزیکی، قابلیت حسی و قابلیت عملکردی دسته‌بندی نموده است. این دسته‌بندی مطابق با کارکردهایشان در محیط می‌باشد؛ به عنوان مثال، قابلیت فیزیکی مترادف است با سودمندی، در حالی که قابلیت‌های حسی شامل مواردی چون وضوح، رنگ، کنتراست و غیره می‌باشد. وی دینگ و اکسالیین به دسته‌بندی دوگانه‌ای از قابلیت‌ها پرداخته است: قابلیت آشکار و قابلیت ضمنی. قابلیت آشکار شامل عناصر واقعی و قابلیت ضمنی مجموعه نشانه‌های بصری و مفاهیم است و این دو دسته به منظور تقویت بیشتر قابلیت‌ها می‌توانند با یکدیگر ادغام شوند. قابلیت‌های ضمنی ممکن است اطلاعات بیشماری را در برداشته باشند و نباید انتظار داشت که به راحتی برای استفاده کنندگان قابل دریافت باشد، لذا نیازمند نشانه‌های بیشتری خواهد بود (Ding et al, 2009: 75).

طبق بررسی‌های صورت گرفته، نقره‌کار و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله‌ای تحت عنوان بررسی قابلیت‌های فضای معماری برای ایجاد بستر پاسخ‌گویی به نیازهای انسان از منظر اسلام به دنبال شناخت مدلی جامع و کاربردی از نیازهای انسان و سطوح قابلیت‌های فضای معماری برای بسترسازی برای اغنای نیازهای او از منظر اسلام است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که قابلیت‌های فضای معماری در چهار سطح متناظر با نیازهای چهارگانه انسان (نیازهای مادی، روانی، عقلانی و روحانی) تعریف شده است و در مرحله بعد با توجه به آموزه‌های اسلامی، نمونه‌هایی از راهبردهای مفهومی و راه کارهای عملی برای ایجاد قابلیت‌های چهارگانه در فضای معماری ارائه شده است. براساس دستوردهای این پژوهش می‌توان مطرح نمود که فضای معماری می‌تواند چهار سطح قابلیت متناظر با نیازهای چهارگانه انسان ایجاد نماید. هاشمی آقاجری و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله قابلیت‌های محیط در ارتباط با مراتب حیات انسانی به شناخت رابطه بین قابلیت‌های محیط و مراتب حیات انسان پرداخته است. با بررسی و شناخت مراتب حیات انسان این نتیجه حاصل شده است که انسان دارای سه ساحت اصلی (جسم، نفس و روح) می‌باشد و نیز دارای ساحت فرعی که زیرمجموعه‌ای از ساحت اصلی حیات انسان هستند. در مقابل با بررسی و شناخت قابلیت‌های محیط این نتیجه گرفته شده است که قابلیت‌های محیط به ویژه فضای سکونت دارای سه ساحت اصلی (ساحت فیزیکی محیط، ساحت اجتماعی محیط، ساحت نمادین و رمزگونه) می‌باشد. با بررسی این عوامل و استخراج قابلیت‌های محیط و مراتب حیات انسان این نتیجه حاصل شده است که یک ارتباط و همخوانی بین این دو دسته از ساحت برقرار است که در صورت پاسخ به قابلیت‌های محیط می‌توان تا حد زیادی پاسخگوی ساحت وجودی حیات انسان نیز باشد. مقدم و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله تحلیل نظریه قابلیت محیط از دیدگاه گیسون و بازخورد آن در مطالعات انسان و محیط انسان ساخت، نگرش‌های گوناگون قابلیت محور رو مورد مذاقه و در انتها به بررسی دلالت‌های آشکار

و پنهان این مفهوم پرداخته‌اند. نتیجه‌گیری گویای این است که اگرچه تفاسیر و دسته‌بندی‌های مختلفی از قابلیت بیان شده است و رویکرد گیسون به این مفهوم برای کاربرد آن در زمینه محیط‌های ساخته‌شده توسط انسان است. اما الزامیست با رجوع به بسط موضوعی مفهوم قابلیت در مواجهه با محیط ساخته شده به دیدگاهی جامع و کاربردی در زمینه طراحی معماری و محیط ساخته شده دست یافت. جدول ۱ بیانگر رویکردهای قابلیت محور محیط و ویژگی‌های این رویکردها است. که در بیشتر رویکردهای قابلیت محور به یکی از جنبه‌های قابلیت محیط یعنی جنبه عملکردی محیط تأکید شده و دیگر جنبه‌ها یا مورد اغفال واقع شده و یا به صورت سطحی مورد اشاره قرار گرفته‌اند.

جدول ۱- دسته بندی قابلیت‌های محیطی براساس نظر اندیشمندان

نظریه پرداز	دسته بندی قابلیت ها
جان لنگ	قابلیت فیزیکی، قابلیت عملکردی، قابلیت معنایی
فیل ترنر (۲۰۰۵)	سطح ساده، سطح پیچیده
هارتسون (۲۰۰۳)	قابلیت شناختی، قابلیت فیزیکی، قابلیت حسی، قابلیت عملکردی
ایتل ای درور و استفان هارنارد (۲۰۰۸)	قابلیت های زیست شناختی، قابلیت های فیزیکی، قابلیت های ادراکی، قابلیت های شناختی، قابلیت های مختلط
وی دینگ و اکسیالین (۲۰۰۹)	قابلیت آشکار: شامل عناصر واقعی، قابلیت ضمنی: شامل نشانه های بصری و مفاهیم
قاسم مطلبی (۱۳۸۵)	شکلی، معنایی، زیست محیطی، فرهنگی، عملکردی

Daneshgar Moghadam, 2011:78

فرهنگ، بینش و نگرش ما به جهان، شیوه زندگی جمعی و فردی، نشانی از هویت ما براساس اعتقادات، ارزش‌ها و شیوه‌های رفتاری، ظهور هنر، ایادت و موسیقی براساس الگوهای مذهبی و مدرن است (Habib, 2009: 92). واژه فرهنگ را می‌توان به معنای وسیع برای توضیح هر جنبه خاصی از زندگی با اشاره به نظام ارزشی نهفته در آن شیوه زندگی به کار برد و فهم و تفسیر ارزش‌ها و انتقال آن به آیندگان جزء اهداف فرهنگی است. این گذار در طول تاریخ شهرسازی در شهرهایی بوجود آمده است که در آن مردم، دولت و نخبگان قدرت درک و شناخت ارزش‌ها را دارا بودند (Tusli, 1990:35). فرهنگ را در تعریفی کلی می‌توان محصول تلاش‌های متفاوت انسان در راه خلق و آفرینش دانست که از آزادی عمل و اراده او سرچشمه می‌گیرد. گرایش اساسی کمال‌طلبی پایه‌ریز شالوده فرهنگ‌هاست. کمال‌طلبی زیر بنای جهان بینی فرهنگی را ساخته و مبانی فکری و نظری آن را تنظیم می‌کند. و این مبانی به نوبه خود اقدام به ارایه کالبد‌ها و قوالبی در عرصه جوامع می‌نمایند که نمودی از آن زیرساخت‌ها به شمار می‌آیند. ادبیات، هنر، مذاهب، عرف، سنت و ... از جمله مجاری تبلور یافتن روح فرهنگ یک جامعه می‌باشد و لذا از این میان هنر و در میان ارکان هفتگانه آن تکیه بر معماری به عنوان یکی از عمده‌ترین محورهایی است که درعین برآوردن نیاز انسان به سر پناه و محیط مصنوع، رابطه‌ای تنگاتنگ با فرهنگ برقرار می‌سازد. فرهنگ شهری را می‌توان در سه عبارت بیان کرد: اول، به معنای سبک زندگی است که مجموعه‌ای از هنجارها، ارزش‌ها، باورها و نگرش‌ها را در بر می‌گیرد. دوم، توجه و احترام به بعد کالبدی و فیزیکی و نمادهایی که تداعی‌گر معانی ویژه برای شهرنشینان است که مربوط به باورهای ذهنی و روانی آنها است. سوم، توجه به منابع فرهنگی بویژه خرده فرهنگ‌ها، بناها و آثار تاریخی، آداب و رسوم ... و دیگر منابع که بوجود آمده از زیست بوم شهری هستند. از ویژگی‌های مهم فرهنگ شهری، پیچیدگی و تمایز به لحاظ کمی و کیفی عناصر بوجود آورنده آن هستند. فرهنگ شهری، به عنوان نظامی درهم تنیده‌ای از تعامل بین نظام‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و سیاسی شهر است (Sarafi, 2009:41).

ابعاد فرهنگی محلات

کالبد شهر نشانی از سیر تکامل شهری است. اهمیت بعد ساختاری و کالبدی شهر در هویت شهر را می‌توان از چند وجه بررسی کرد: الف) بافت تاریخی و قدیمی؛ این بافت‌های شهر با جای دادن آثار تاریخی و معماری در خود و وقوع اتفاقات و حوادث مهم تاریخی در آنجا یکی از مهم‌ترین عناصر تشکیل دهنده هویت شهرهاست. تاریخی بودن خود به تنهایی می‌تواند عنصر هویت‌بخش یک شهر باشد؛ پس آثار تاریخی و بافت‌های تاریخی بعنوان جلوه تاریخ شهر اهمیت بسیاری در هویت شهری دارند. ب) بافت جدید شهر؛ بافت جدید شهرها نشان دهنده سیر پیشرفت و توسعه شهرها می‌باشد: مصالح بکار رفته در آثار ساخته شده، طراحی و شکل شهر، پارک‌ها و پارکینگ‌ها و بیمارستان‌ها، مراکز خرید و تفریحی و همگی نشانگر تاریخ معاصر و مدرن شدن شهرهاست. ج) بافت‌های فرسوده و حومه شهر؛ بافت‌های فرسوده شهری که اغلب در کنار بافت‌های تاریخی و مرکزی شهرها و صنایع و یا در حومه شهرها تشکیل می‌شوند نتیجه حرکات اجتماعی درون شهر است، بافت‌های فرسوده شهری نتیجه فقر شهری، مهاجرت و نابرابری‌های اجتماعی شهرها است (Eisazadeh, 2017: 77). در واقع کالبد و

بافت شهری نتیجه مکانی شدن نابرابری‌های طبقاتی و اجتماعی است. این امر نشان‌دهنده تأثیرات هویت اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی شهر بر کالبد شهری است. هویت کالبدی و هویت اجتماعی و فرهنگی جامعه به طور متقابل بر هم تأثیر می‌گذارند. هویت کالبد در یک شهر علاوه بر اینکه از سویی بخش مهمی از هویت شهری را شکل می‌دهد، از سوی دیگر در ارتباط با حیات اجتماعی و فرهنگی آن شهر اطلاعاتی بدست می‌دهد. پرباری ارزش‌های شکل‌دهنده هویت کالبد نشان‌دهنده پرباری حیات اجتماعی و فرهنگی در شهر است؛ بخاطر اینکه هویت مشترک، بناهای اجتماعی است که به واسطه مکانی شدن حیات اجتماعی تشکیل شده است (Kaypak, 2010: 392).

در دیدگاه‌های اجتماعی، پژوهشگران بر آن نیستند که در ابتدای کار براساس معیارهای شکلی یا اقلیمی و یا فضایی یک بنا را تحلیل کنند؛ بلکه مخاطب خود را با دنیای فرهنگی و یا معنایی آشنا و سپس معماری آن را معرفی و تحلیل می‌کنند (Memarian, 2005: 376). بر اساس این نگرش می‌توان طراحی پایدار به لحاظ اجتماعی را چنین تعریف نمود: «طراحی فضایی که با فرهنگ، رفتارها و روش‌های زندگی انسان برای حداکثر زمان ممکن هم خوانی داشته باشد و بستر مناسب زندگی برای زمان‌های طولانی را فراهم کند؛ چنان که کیفیت فضایی در طول زمان با نیازهای انسان هماهنگ باشد و کیفیت زندگی او را تضمین کند». بنابراین ناگفته پیداست که معماری با رویکرد پایداری اجتماعی برگرفته از ایدئولوژی افراد جامعه در محدوده‌ی جغرافیا و پیرامون زندگی آنها است. از این رو معماری که با در نظر گرفتن اوضاع فرهنگی و ایدئولوژیک حاکم بر جوامع انسانی ساخته می‌شود و ظرف مناسبی را برای پاسخگویی به نیازهایی از این دست فراهم می‌آورد، بالطبع بخت بیشتری برای ایجاد حس تعلق خاطر و علاقه مندی مخاطب به خود خواهد داشت. معنایی که محیط و ویژگی‌های کالبدی ساخته‌های انسان القاء می‌نمایند، آن دسته از اصول و ارزش‌های فرهنگی و جهان‌بینی جامعه می‌باشد و شکل‌دهنده محیط بوده‌اند. به بیان دیگر محیط مصنوع با سمبل‌ها و تناسب و اجزاء و نشانه‌ها و شکل و رنگ و دیگر بارزدهایش، هم بیانگر جهان‌بینی و فرهنگی است که بانی شکل گرفتن آن شده است و هم اینکه اصول و ارزش‌های آن را به انسان القاء نموده و به نوعی در تحولات فرهنگی ایفای نقش می‌نماید. محیط و فرهنگ بر یکدیگر تأثیر متقابل دارند.

قلعه نویی و همکاران (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای به بررسی نقش فرهنگ به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم در احیاء محلات تاریخی پرداخته است. مفهوم فرهنگ و سیر تحول به کارگیری آن در فرآیند بازآفرینی بیان شده است. پس از آن رویکرد محله فرهنگی به عنوان متأخر ترین رویکرد در این زمینه، به طور خاص مورد مطالعه قرار گرفته است. این رویکرد معیارها و اصولی را در سه بعد فرم (کالبد)، عملکرد و معنا با توجه و تأکید ویژه بر فرهنگ و هنر خصوصاً در بعد کارکرد و معنا مشخص کرده و بر محتوای فرهنگی از دل تاریخ، میراث و پتانسیل‌های خود مکان تأکید می‌کند با بررسی و مطالعه دقیق این معیارها در واقع می‌توان آنها را با بسیاری از کیفیت‌های مختلف طراحی شهری (کیفیت‌های محیطی) و نیازمند مکان سازی معادل دانست. بنابراین می‌توان انتظار داشت که با به کارگیری چنین رویکردهایی، زیرساخت و محتوایی کارآمد مبتنی بر فرهنگ و هنر، تاریخ و میراث مکان ایجاد می‌شود که حضور این مؤلفه‌ها نقش مهمی را در باززنده سازی هویت و معنا ایفا می‌کند. امان پور و همکاران (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای تحت عنوان تحلیلی بر تأثیر فرهنگ در ساخت شهرهای ایرانی اسلامی به بررسی نقش و تأثیرات فرهنگ در ساخت شهرهای ایرانی اسلامی پرداخته است. در این راستا می‌توان گفت که شهرهای اسلامی مفهوم خاصی از شهر را نمایان می‌کنند. در این مفهوم، فرهنگ، ارزش‌ها و نگرش‌های اسلامی در ساخت عناصر شهری آشکار می‌شوند. فرهنگ در ساخت شهرهای ایرانی اسلامی قبل از اسلام، تحت تسلط نظام اجتماعی و الگوهای پارسی، هلنی و پارتی، ریخت شناسی خاصی با نمودی طبقاتی را ایجاد کرده است. بعد از ورود اسلام هم فرهنگ تحت تأثیر اصول و عناصر اسلامی ساخت شهرها را به وجود آورده است. نادریان (۱۳۹۵) در مقاله بازآفرینی فرهنگی اجتماعی فضاهای شهری با هدف ارتقاء هویت محله‌ای، اشاره به عدم توجه به ویژگی‌های خاص مکانی و فرهنگی و ارزش‌های بومی و محلی در فرآیندهای توسعه شهری داشته است.

با بررسی پژوهش‌های پیشین مشاهده گردید، که قابلیت‌های محیطی متأثر از فرهنگ به صورت مستقل مورد بررسی قرار نگرفته و با توجه به اینکه محلات تاریخی شهری به عنوان مکان تبلور فرهنگ بوده است، در این پژوهش سعی شده که با واکاوی ابعاد قابلیت‌های محیطی متأثر از فرهنگ در محلات به بررسی بازتاب این قابلیت‌ها در محلات تاریخی و جدید شهر تبریز از جمله محلات دوه‌چی و یاغچیان به عنوان نمونه موردی پرداخته شود.

مواد و روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی و از نوع پژوهش‌های توصیفی-تحلیلی می‌باشد. روش مورد استفاده در این پژوهش ترکیبی از روش‌های کمی و کیفی است. برای گردآوری مفاهیم مرتبط با موضوع و استخراج شاخص‌ها برای بررسی هر یک از ابعاد از روش کتابخانه‌ای-اسنادی از طریق (مطالعه کتاب، پایان نامه و رساله) و مشاهده میدانی و مصاحبه با متخصصان و خبرگان موضوع استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر ساکنین محلات دوه‌چی و یاغچیان است. از فرمول فادی برای نمونه‌گیری مناسب استفاده شده است که حجم نمونه

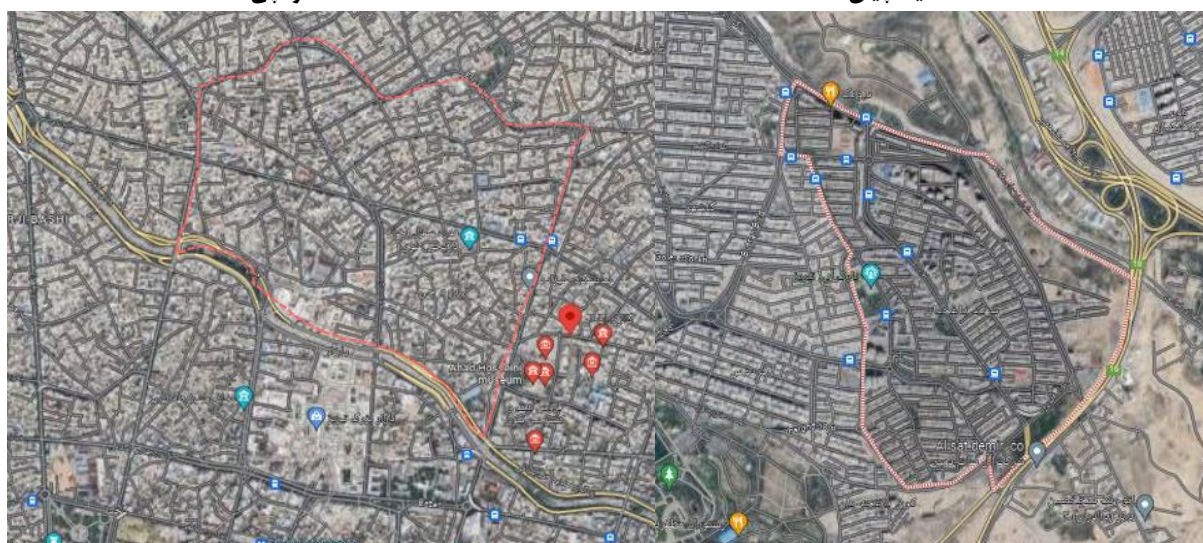
۳۸۴ نفر انتخاب شد. از نرم افزار آماری expert choice برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است و داده‌های کمی-آماري به صورت کیفی-مقایسه‌ای در نمونه‌های موردی، مورد بررسی قرار گرفته است.

محدوده مورد مطالعه

نمونه مورد پژوهی در پژوهش حاضر از میان محله‌های تاریخی و جدیدی که امروزه شکلی زنده و پویا داشته و مورد اقبال پاره‌ای مردم برای زندگی می‌باشند انتخاب شده است، تا بهتر بتواند نمایشی از زندگی هوشمندانه و انتخاب شده تاریخی و جدید باشد و به همین جهت محله دوه‌چی و یاغچیان شهر تبریز انتخاب گردید. محله دوه‌چی: دوه‌چی (شُتریان) واقع در ناحیه یک از منطقه ده شهر تبریز یکی از محله‌های تاریخی و بزرگ شهر تبریز می‌باشد. این محله از سمت شمال به کوه سرخ عینالی، از سمت جنوب به رودخانه مهران رود، از سمت شرق به محله سرخاب و از سمت غرب به محله امیرخیز محدود شده است. مساحت محدوده انتخابی مورد مطالعه، (محله شتریان) ۴۲۵۸۶۱ متر مربع می‌باشد. این محله با سابقه قدیمی به دلیل مرکزیت جغرافیایی، سهولت دسترسی، مرکز ثقل اقتصادی و ویژگی‌های تاریخی-فرهنگی دارای پتانسیل بالقوه بالایی می‌باشد. و جزء بافت‌های با ارزش تاریخی پیکره فرهنگی جامعه به شمار می‌آید و تحقق آن به فعالیت فرهنگی مداوم نیاز دارد، زیرا میراث تاریخی تبلور فرهنگ گذشته هر جامعه است. محله دوه‌چی جزء محلات تاریخی است علی‌رغم نوسازی‌های اخیر، کماکان ساکنین اصلی خود را حفظ کرده است. محله یاغچیان: شهرک شهید یاغچیان، یک شهرک مسکونی واقع در ناحیه شرق تبریز و جزء شهرداری منطقه دو تبریز است. این شهرک جزء محله‌های نوین تبریز می‌باشد که از سال ۱۳۷۶ ساخت آن شروع شد و در ۸ فاز اجرا گردید و به این خاطر که جزء مناطق خوش آب و هوای تبریز بوده و نزدیک کوی فردوس قرار داشته خیلی سریع پیشرفت نموده است. وسعت این شهرک حدود ۱۲۵ هکتار می‌باشد که بیشترین وسعت این شهرک را کاربری مسکونی به خود اختصاص داده است.

محله دوه‌چی

محله یاغچیان

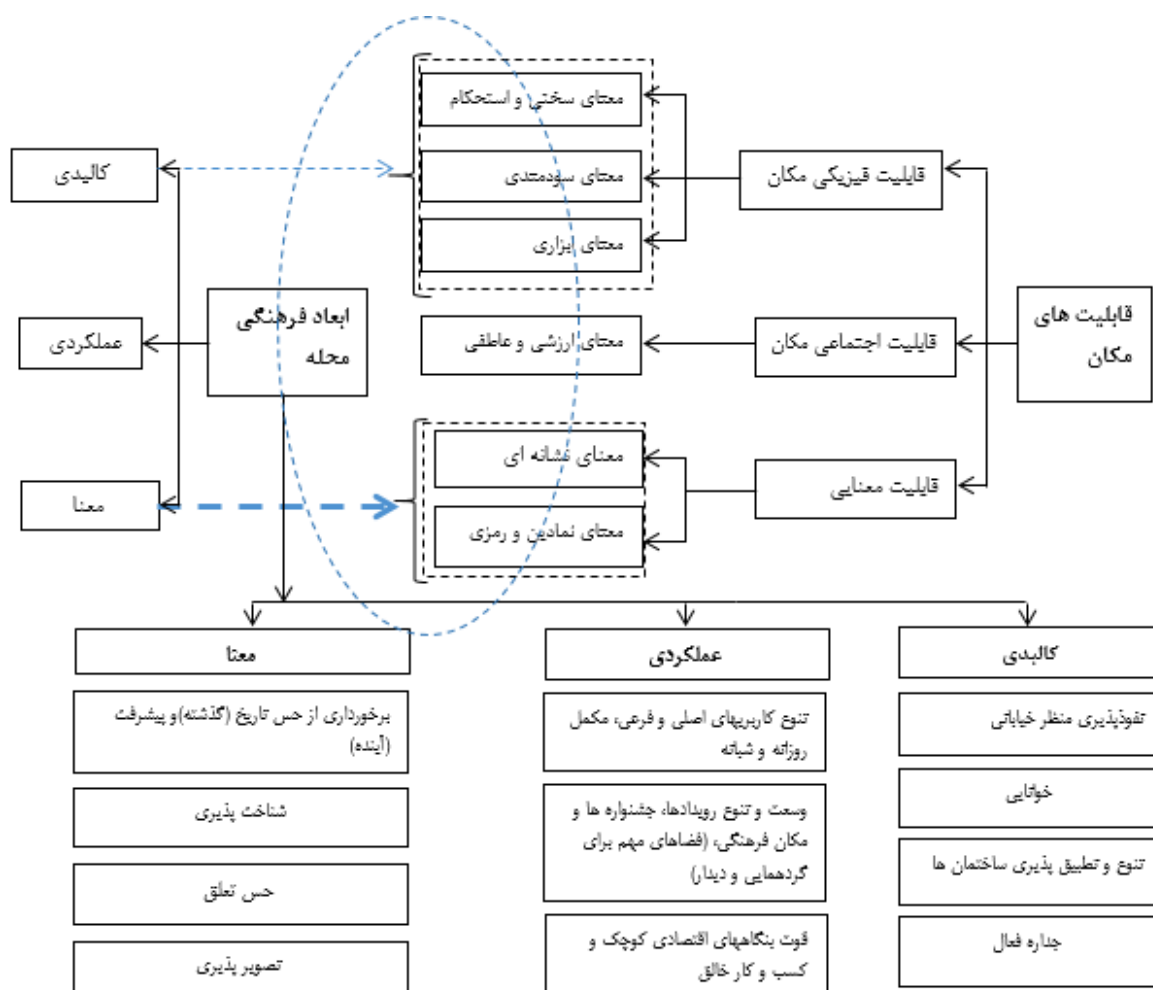

شکل ۲- نقشه محله یاغچیان و دوه‌چی در شهر تبریز (https://www.google.com/maps)

بحث و ارائه یافته‌ها

محققین فرهنگ‌گرا معتقدند شکل ظرف مکانی، معلولی است از فرهنگ آن جامعه. براساس نگرش فرهنگی-اجتماعی، بنا محصولی است که در ارتباط با طبیعت، اجتماع، ایدئولوژی، جهان‌بینی، روش زندگی، نیازهای اجتماعی روانی، نیازهای مادی، نیازهای فردی و گروهی، منابع اقتصادی و فنون قابل دسترس شکل می‌گیرد. همچنین در تبیین مجموعه‌ای از شرایط و ویژگی‌ها متأثر از فرهنگ که در حقیقت به عنوان خصوصیات یک محله به عنوان «مکان» شمرده می‌شوند، می‌توان به عوامل، عناصر و ویژگی‌های آن در سه بعد یا مؤلفه مکان (بر اساس مدل کانتر) یعنی فرم، عملکرد و معنا اشاره کرد در واقع همان‌گونه که مهم‌ترین عامل و هدف در شهرسازی-معماری، مکان‌سازی و ایجاد مکان‌های موفق است، در محله نیز ساخت مکان در درجه اول اهمیت دارد. چنانچه مونته‌گومری بیان می‌کند "مکان‌ها مهم‌اند؛ مکان مهم است. فلذا می‌توان ابعاد فرهنگی محله را در سه بعد کالبدی، عملکردی و معنا دسته‌بندی کرد. بعد کالبدی شامل مؤلفه‌های نفوذپذیری منظر خیابانی، خوانایی، تنوع و تطبیق پذیری ساختمان‌ها و جداره فعال می‌باشد. بعد عملکردی شامل مؤلفه‌های تنوع کاربری‌های اصلی و

فرعی (مکمل روزانه و شبانه)، وسعت و تنوع رویدادها، جشنواره‌ها و مکان فرهنگی، (فضاهای مهم برای گرهمایی و دیدار) و قوت بنگاههای اقتصادی کوچک و کسب و کار خالق می‌باشد. بعد معنا شامل مؤلفه‌های برخورداری از حس تاریخ (گذشته) و پیشرفت (آینده)، شناخت پذیری، حس تعلق، تصویر پذیری می‌باشد. با دقت در خصوصیات و معیارهای فرهنگی یک محله می‌توان دریافت که در حقیقت این ویژگی‌ها، معادل و مؤثر بر ابعاد قابلیت‌های محله برای ساخت یک مکان مناسب می‌باشد. ابعاد قابلیت‌های محله شامل قابلیت فیزیکی محله، قابلیت اجتماعی محله، قابلیت معنایی می‌باشد. شاخص‌های قابلیت فیزیکی شامل معنای سختی و استحکام و معنای سودمندی و ابزاری می‌باشد. قابلیت اجتماعی محله شامل معنای ارزشی و عاطفی و قابلیت معنایی شامل معنای نشانه‌ای، نمادین و رمزی می‌باشد. در پژوهش حاضر به بررسی ابعاد مختلف فرهنگی محله در تناظر با ابعاد قابلیت‌های محیطی در دو محله تاریخی و جدید محله دوهچی و یاغچیان براساس مدل ذیل، پرداخته می‌شود.

شکل ۳ - مدل نظری پژوهش (Source: Research findings, 2024)

با توجه به یافته‌های تحقیق و با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی، کلیه شاخص‌های سطح ابعاد فرهنگی و قابلیت‌های محیطی در دو محله دوهچی و یاغچیان، مشخص شده است. با توجه به جدول ۳ میانگین امتیاز بعد فرهنگی در محله دوهچی (۰٫۶۶۷) می‌باشد. که به ترتیب هر یک از شاخص‌های بعد فرهنگی در محله دوهچی شامل بعد کالبدی و بعد عملکردی و بعد معنایی است که امتیاز ۰٫۴۸۸، ۰٫۵۵۷، ۰٫۷۸۱ را کسب کرده‌اند و در محله یاغچیان به ترتیب امتیاز ۰٫۵۱۲، ۰٫۴۴۳، ۰٫۲۱۹ را کسب کرده‌اند. طبق جدول ۲ شاخص‌های بعد کالبدی شامل نفوذپذیری، خوانایی، تنوع و تطبیق پذیری و جداره فعال در محله دوهچی به ترتیب امتیاز ۰٫۵۰۸، ۰٫۳۶۰، ۰٫۶۲۷، ۰٫۵۲۰ و در محله یاغچیان به ترتیب امتیاز ۰٫۴۹۲، ۰٫۶۴۰، ۰٫۴۷۳، ۰٫۴۷۹ را کسب کرده‌اند. در بعد عملکردی شاخص‌های تنوع کاربری‌های، فضاهای جمعی و قوت بنگاه‌های اقتصادی در محله دوهچی به ترتیب امتیاز ۰٫۵۰۹، ۰٫۷۵۰، ۰٫۳۳۳ را کسب کرده‌اند. در محله یاغچیان به ترتیب امتیاز ۰٫۴۹۱، ۰٫۲۵۰، ۰٫۳۳۳ را کسب کرده‌اند و در بعد معنایی شاخص‌های برخورداری از حس تاریخ، شناخت‌پذیری، هویت و تصویر پذیری در محله دوهچی به ترتیب امتیاز ۰٫۸۷۵، ۰٫۶۶۵، ۰٫۸۷۵، ۰٫۵۰۰ را کسب کرده‌اند و در محله یاغچیان به ترتیب امتیاز ۰٫۱۲۵، ۰٫۳۳۱، ۰٫۱۴۳،

۰,۵۰۰ را کسب کرده‌اند. از مقایسه دو محله براساس امتیازهای بدست آمده، می‌توان بیان کرد بعد فرهنگی در محله دوهچی با میانگین ۰,۶۶۷. بیشترین امتیاز و در محله یاغچیان با میانگین ۰,۳۳۳، کمترین امتیاز را کسب کرده است. همچنین در شاخص کالبدی محله یاغچیان نسبت به محله دوهچی امتیاز بیشتری کسب کرده است و در شاخص عملکردی و معنایی محله دوهچی امتیاز بیشتری نسبت به محله یاغچیان کسب کرده است. مقایسه ابعاد مختلف فرهنگی در دو محله گویای این است که اختلاف بعد معنایی در دو محله دوهچی و یاغچیان نسبت به ابعاد دیگر قابل ملاحظه‌تر است بنابراین می‌توان اذعان به تأثیرگذاری بیشتر بعد معنایی در ابعاد فرهنگی محله دوهچی داشت.

جدول ۲- وزن شاخص‌های بعد فرهنگی در محله دوهچی و یاغچیان

وزن شاخص ها نمونه	کالبدی			عملکردی			معنایی			
	نفوذپذیری	خوانایی	تنوع و تطبیق پذیری	جداره فعال	تنوع کاربریهای	فضاهای جمعی	قوت بنگاههای اقتصادی	برخوردا ری از حس تاریخ	شناخت پذیری	هویت تصویر پذیری
محله دوه چی	۰/۵۰۸	۰/۳۶۰	۰/۶۳۷	۰/۵۲۰	۰/۵۰۹	۰/۷۵۰	۰/۶۶۷	۰/۸۷۵	۰/۶۶۵	۰/۸۷۵
محله یاغچیان	۰/۴۹۲	۰/۶۴۰	۰/۴۷۳	۰/۴۷۹	۰/۴۹۱	۰/۲۵۰	۰/۳۳۳	۰/۱۲۵	۰/۳۳۱	۰/۱۴۳

Source: Research findings, 2024

جدول ۳- وزن ابعاد فرهنگی در محله دوهچی و یاغچیان

وزن شاخص‌ها نمونه	کالبدی	عملکردی	معنایی
محله دوهچی	۰/۴۸۸	۰/۵۵۷	۰/۷۸۱
محله یاغچیان	۰/۵۱۲	۰/۴۴۳	۰/۲۱۹

Source: Research findings, 2024

همچنین طبق جدول ۴ با بررسی قابلیت‌های محیطی در دو محله، قابلیت فیزیکی در محله دوهچی امتیاز ۰,۴۷۱ و در محله یاغچیان امتیاز ۰,۵۲۹ و قابلیت اجتماعی در محله دوهچی امتیاز ۰,۶۱۲ و در محله یاغچیان امتیاز ۰,۳۸۹ و قابلیت معنایی در محله دوهچی امتیاز ۰,۷۷۴ و در محله یاغچیان امتیاز ۰,۲۲۶ کسب کرده‌اند. یافته‌ها نشانگر اختلاف بیشتر قابلیت معنایی محله دوهچی نسبت به محله یاغچیان است. که با توجه به ارتباطی متناظر بین ابعاد مختلف فرهنگی با ابعاد قابلیت‌های محیطی در محلات تاریخی بعد معنایی فرهنگ بیشترین تأثیر را در قابلیت معنایی محله دارند.

جدول ۴- وزن ابعاد قابلیت‌های محیطی در محله دوهچی و یاغچیان

قابلیت فیزیکی مکان	قابلیت اجتماعی	قابلیت معنایی
۰/۴۷۱	۰/۶۱۲	۰/۷۷۴
محله دوهچی		
۰/۵۲۹	۰/۳۸۹	۰/۲۲۶
محله یاغچیان		

Source: Research findings, 2024

طبق جدول ۵ در اشاره به ویژگی‌های معنایی و ارزشی دو محله می‌توان بیان کرد محله دوهچی با داشتن بناهای تاریخی مذهبی و امکان برگزاری مراسمات جمعی که تداعی کننده خاطرات گذشته هستند به عنوان عناصر شاخص محلی می‌باشند و مکان‌های عمومی قابلیت مناسب‌تری در تحقق جنبه‌های سمبلیک دارند. همچنین بازنمایی محله از طریق هماهنگی اجزاء محله و کافی بودن خدمات مورد نیاز ساکنین و فضاهای عمومی با میزان جذابیت خود و اثرگذاری بر ذهن انسان در محله می‌توانند تشخیص محله را تقویت نمایند، که منجر به تقویت حس تعلق ساکنین به محیط زندگی می‌شود. در حالی که در محله یاغچیان به عنوان یک شهرک مسکونی که جزء محله‌های نوپید می‌باشد. یکنواختی موجود در محله باعث عدم تشخیص و عدم وجود عناصر هویت‌دهنده و رویدادهای هویت بخش در حوزه های مسکونی منجر به کاهش حس تعلق در ساکنین شده است.

جدول ۵: بررسی بعد معنایی و ارزشی فرهنگ محله در دو محله دوه‌چی (تاریخی) و یاغچیان (جدید)

نمونه مورد پژوهی	بعد معنایی و ارزشی دو محله		
	برخورداری از حس تاریخ (گذشته)	شناخت پذیری	حس تعلق
محله دوه‌چی	وجود بناهای تاریخی مذهبی، غیر مذهبی، برگزاری مراسمات جمعی تداعی خاطرات گذشته، عناصر شاخص محلی، مکان های عمومی با قابلیت تحقق جنبه های سمبلیک	بازشناسی محله از طریق همه‌نگی اجزاء محله، کافی بودن خدمات مورد نیاز ساکنین، فضاهای عمومی با میزان جذابیت خود و اثرگذاری بر ذهن انسان	تقویت تعلق خاطر ساکنین به محیط زندگی به واسطه تشخیص محیط زندگی، تشخص محله از طریق عناصر نمادین و آشنایی ساکنین با محله، حفظ اصالت بافت و افزایش حس تعلق به کمک بناهای با ارزش تاریخی موجود در محله
محله یاغچیان	محله یاغچیان، یک شهرک مسکونی، جزء محله‌های نویناد	وجود بناهایی به عنوان نشانه، یکنواختی موجود در محله باعث عدم تشخیص دقیق، بازشناسی محله از طریق همه‌نگی اجزاء محله و همچنین کافی بودن خدمات مورد نیاز ساکنین	حس بی تفاوتی نسبت به محیط زندگی به واسطه عدم تشخیص محیط زندگی، کاهش حس تعلق در نتیجه ی مشابهت سیمای حوزه مسکونی
	عدم وجود عناصر هویت دهنده در حوزه های مسکونی، عدم وجود رویدادهای هویت بخش در حوزه های مسکونی جدید		

Source: Research findings, 2024

از مقایسه تطبیقی یافته‌ها می‌توان بیان کرد محله دوه‌چی در مقایسه با محله یاغچیان به عنوان محله تاریخی با توجه به شرایط جغرافیایی، اجتماعی، ابعاد و مقیاس محله و کیفیت ساخت و ساز، انسجام و پیوستگی فضایی داشته و محیطی خوانا و سرزنده برای ساکنین مهیا ساخته است که در نهایت مورد رضایت ساکنین بوده است. این محلات منعکس کننده سنن، فرهنگ و شیوه معشیت ساکنان می باشد و چنین ویژگی‌هایی به‌طور همزمان فراهم کننده زیرساخت‌های معنایی است. همچنین بهبود کیفیت محیطی محله، با ایجاد تصویر ذهنی مطلوب، موجب ایجاد حس تعلق مکانی و هویت در میان ساکنین شده است. همچنین، همه‌نگی اجزاء محله و کافی بودن خدمات مورد نیاز ساکنین در عین اینکه ویژگی بازشناسی محله را مهیا می‌نمودند، چارچوب تحقق جنبه‌های خاص محله یا به عبارتی، تشخص محله را شکل می‌دادند و با درگیری ویژگی‌های کالبدی و خدماتی به لحاظ ابعاد خاص کارکردی در محله دوه‌چی، پیشینه تاریخی و فرهنگی محله، جغرافیا، اقلیم و ویژگی‌های بومی محله و یا خصوصیات اجتماعی معنایی خاص به خود گرفته است که مورد رضایت ساکنین بوده است. همچنین وجود عوامل طبیعی مانند رودخانه (مهران رود) در این محله به عنوان عنصر متمایز کننده بر ذهنیت مخاطبان تأثیر گذار بوده است. تحقق لایه‌های معنایی به عنوان بعد فرهنگی محله موجب منحصربه فرد شدن محله شده و در اینصورت از سایر محله‌ها قابل تمیز گشته است. به عقیده هاتون و هان، یک سکونتگاه پایدار باید در پی ارتقاء و حفظ ویژگی‌های مثبت خود در زمینه محیط طبیعی، مصنوعی و فرهنگی باشد. این ویژگی‌ها شخصیت مستقل و باهویت خود جوش در محله ایجاد می‌نماید و باعث ارتقای قابلیت محیطی گشته، که در ساکنان خود احساس تعلق و رضایت می‌آفریند. این در حالی است که ساختار فضایی محله یاغچیان، با مبانی فرهنگ داخلی بیشتر منطبق نشده و همواره مسائل و مشکلاتی در خصوص آسایش، خواسته‌ها، اشرافیت، حریم و ... در اراضی برنامه‌ریزی شده وجود داشته است. از طرفی آنچه تصمیمات مردم را در حوزه فضایی - کالبدی، کنترل و هدایت می‌نماید قوانین و ضوابط و مقررات شهرسازی است. در واقع شکل گیری این محلات در چند دهه بیشتر به دنبال افزایش جمعیت در شهر سرعت بیشتری به خود گرفته است. از طرفی در این محله به زمینه فرهنگی توجهی نشده است. از مصداق بارز تغییر فرهنگ در رابطه با ساختار فضایی این دو محله می‌توان به تغییر در ارزش‌ها از درونگرایی به برونگرایی، تغییر در اعتقادات (از بین رفتن محرمیت) و تغییر در آداب و رسوم (نداشتن فضاهای تجمع) اشاره کرد.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

در طول تاریخ ابعاد معنوی و فرهنگی و کیفی در تعریف محله، نقشی شایان توجه ایفاء نموده است، ضمن آنکه؛ تحولات فکری جامعه بشری به همراه پیشرفت علوم و ارائه تئوری جدید، اهمیت ملحوظ داشتن و پرداختن به ابعاد کیفی و فرهنگی را بیش از پیش روشن کرده است. در پژوهش حاضر با هدف بررسی ابعاد فرهنگی محله در سه بعد کالبدی، عملکردی و معنایی با ۱۱ شاخص قابل سنجش و تأثیر آن بر قابلیت محیطی در سه بعد فیزیکی، اجتماعی و معنایی با ۶ شاخص قابل سنجش در دو محله تاریخی (دوه‌چی) و جدید (یاغچیان) پرداخته شده است. نتایج پژوهش در بخش نظری بیانگر آن است براساس مدل ارائه شده، خصوصیات و معیارهای فرهنگی یک محله در تناظر با ابعاد قابلیت‌های محله برای ساخت

یک مکان مناسب می‌باشد. با بررسی ابعاد مختلف این دو در محله دوه‌چی به عنوان محله‌ای با پیشینه‌ی تاریخی و محله یاغچیان به عنوان محله جدید با استفاده از پرسشنامه و تحلیل داده‌ها در نرم افزار export choice، بعد فرهنگی در محله دوه‌چی بیشترین امتیاز را در مقایسه با محله یاغچیان کسب کرده است. همچنین قابلیت معنایی در محله دوه‌چی دارای امتیاز بیشتر در مقایسه با محله یاغچیان بوده است. یافته‌های تحقیق نشانگر اختلاف قابل ملاحظه در قابلیت معنایی محله دوه‌چی نسبت به محله یاغچیان است. با توجه به ارتباطی متناظر بین ابعاد مختلف فرهنگی با ابعاد قابلیت‌های محیطی در محلات تاریخی بعد معنایی فرهنگ بیشترین تأثیر را در قابلیت معنایی محله داشته است. نتایج حاکی از آن است که سطح فرهنگی محله تاریخی در سطح بالاتری نسبت به محله جدید قرار داشته است، همچنین بعد معنایی بیشترین تأثیر را در بین ابعاد فرهنگی محله تاریخی داشته است. می‌توان اشاره کرد کالبد محله، چیستی و هویت آن را نشان می‌دهد. هر فضایی با شدت و ضعف متفاوت واجد هویت است. محلات تاریخی در مقایسه با محلات جدید با هویت‌اند، هنگامی که از هویت محله سخن گفته می‌شود، از چیزی صحبت می‌شود که در ظاهر و شکل محله نیست بلکه در شاکله محله است. هویت هر محله برگرفته از معنا مبتنی بر جهان‌بینی انسان است، می‌توان گفت که مقوله هویت کالبد شهر موضوعی کیفی و برخاسته از معنا و ارزش‌های والای انسانی است و حرکت، پویایی و استمرار واقع در ذات مفهوم هویت است که کالبد شهر را شکل داده است. در واقع آنها تبلور عینی این ذهنیت هستند. محلات تاریخی تنها متشکل از کالبد و فعالیت و کنش‌های انسانی نیست بلکه حاوی معانی و روایت‌های خاص خودش هم می‌باشد. از این نظر می‌توان گفت محله دارای زبان است که با آن معانی‌اش را انتقال می‌دهد و روایت‌هایش را بیان می‌کند. پس محله‌ها دالی هستند که به مدلول‌های خود دلالت می‌کنند. ساختمان‌های محله خوانش می‌شوند و مهم‌ترین فضاها محله دوه‌چی که دلالت بر قدمت، اهمیت و مرکزیت اقتصادی-سیاسی آن داشته، مسجد صاحب‌الامر، میدان کاه است. با توجه به تأثیر بیشتر بعد معنایی در محلات تاریخی بر فرهنگ محله می‌توان بیان کرد فرهنگ، به عنوان مجموعه دستاوردهای معنوی یک جامعه بر معماری و فضای محله تأثیر گذاشته و در ارتقای قابلیت معنایی محله بیشترین تأثیر را داشته است. هم راستا با پژوهش حاضر می‌توان به نتیجه تحقیق لاجودی اشاره کرد که در محله‌های سنتی به دلایلی چون درک سرزندگی و تنوع و در محلات حومه شامل همگنی اقتصادی موجب رضایت و هویت ساکنین شده است. که محلات جدید باید قادر به ارتقای این ویژگی‌ها باشد. و نتیجه تحقیق احمدی و همکاران عکس این موضوع است. که بر مطلوب بودن کیفیت زندگی در محلات جدید نسبت به بافت قدیم و بر رضایت مندی ساکنان محلات جدید اشاره می‌کند. در پژوهش حاضر به بررسی قابلیت‌های محیطی با تأکید بر فرهنگ در دو محله دوه‌چی و یاغچیان پرداخته شده است، اما می‌توان اذعان داشت قابلیت استفاده در محله‌های دیگر و حتی مقایسه محلات تاریخی و جدید دیگر را خواهد داشت، چنانچه ابتداء به بررسی رابطه کلی بین قابلیت محیطی و فرهنگ پرداخته شده است و در نهایت در قالب مدل به صورت گراف ارائه شده است. این مدل قابلیت استفاده در محله‌های دیگر به منظور تطبیق قابلیت محیطی و فرهنگ را خواهد داشت که با انجام پژوهش‌هایی در محلات دیگر و مقایسه نتایج می‌توان راهکارهایی جامع و قابل اجرا در جهت هویت‌مند شدن محله‌های جدید در راستای فرهنگ بومی و همچنین ارتقای کیفیت محلات تاریخی ارائه داد.

References

- Ahmadi, G., & Nadery Kerondan, S. (2014). A comparative study of quality of life in new and old urban neighborhoods (Case study: Ghods Town and Ghotarchiyan neighborhoods in Sanandaj city). *URBAN STUDIES*, 2(8), 71-81. https://urbstudies.uok.ac.ir/article_6423.html [In Persian]
- Alimaddi, O., Shamsoddini, A., & Jahangir, S. (2024). Explaining the physical-spatial structure of urban neighborhoods on the behavior patterns of pedestrians (Bagh Faiz Neighborhood - District 5 of Tehran Municipality). *JOURNAL OF URBAN ENVIRONMENTAL PLANNING AND DEVELOPMENT*, 4(13), 1-18. <https://doi.org/10.30495/JUEP.1403.1107398> [In Persian].
- Amanpour, S., & Saeidi, J. (2017). An analysis of the impact of culture on the construction of Iranian-Islamic cities. *ZAGROS LANDSCAPE: GEOGRAPHY AND URBAN PLANNING JOURNAL*, 9(31), 83-104. <https://sanad.iau.ir/Journal/zagros/Article/937859> [In Persian].
- Azamati, H. R., Pourbagher, S., & Rostami, V. (2017). The place of fundamental human needs in the evolution of housing. *JOURNAL OF FINE ARTS - ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING*, 22(2), 43-50. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2017.229846.671668> [In Persian].
- Daneshgar Moghadam, G., & Eslampour, M. (2011). Analysis of Gibson's affordance theory and its feedback in human-built environment studies. *ARMAN SHAHR ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING QUARTERLY*, 9, 73-86. https://www.armanshahrjournal.com/article_33213.html [In Persian].
- Ding, Wei, & Lin, Xia. (2009). *INFORMATION ARCHITECTURE: THE DESIGN AND INTEGRATION OF INFORMATION SPACE*. Morgan & Claypool Publishers. https://books.google.com/books/about/Information_Architecture.html?id=NaRdAQAAQBAJ

- Eisazadeh, K. (Spring 2017). Analysis of the impact of culture on the morphology and design of cities with an emphasis on cultural theories of the design of ecological complexes. *URBAN MANAGEMENT*, 46, 71-96. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26453851.1399.3.2.25.2> [In Persian].
- Ghalenoei, M., Moazzami Mehr Tehran, A. M., & Shakermi, A. (2016). Investigating the role of culture as a key component in the revival of historical neighborhoods. *RESEARCH IN ART AND HUMANITIES QUARTERLY*, 1(1), 43-54. https://shij.ir/RAHS/upload/RAHS/Content/170304_14/rahs-no1-digital.pdf [In Persian].
- Gibson, J. J. (1976). The Theory of Affordance and the Design of the Environment in E. Reed and R. Jones. (Eds.). *SYMPOSIUM ON PERCEPTION IN ARCHITECTURE*. American Society for Esthetics. Toronto. October.
- Habib, F. (2009). Analysis of the interaction between culture and urban morphology (Case study: Isfahan-Safavid era). *URBAN IDENTITY JOURNAL*, 3(4), 83-94. <https://doi.org/10.22034/aaud.2019.163987.1761> [In Persian].
- Hosseini, S. H., & Baqerian, Kh. (2014). An analysis of the components of quality of life in Noshahr city. *ENVIRONMENTAL PLANNING QUARTERLY*, 7(27), 78. <https://sanad.iau.ir/Journal/ebtp/Article/988286> [In Persian].
- Kaypak, Ş. (2010). Culture and city. *MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ*, 7(14), 373-392. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19556/208658>
- Lang, J. (1980). The built environment and social behavior architectural determinism re-examined. *VIA*, 4, 146-153.
- Matlabi, Q. (2001). Environmental psychology: A new science in the service of architecture and urban design. *JOURNAL OF FINE ARTS*, 10, 52-67. https://journals.ut.ac.ir/article_13628.html [In Persian].
- Memarian, G. (2005). A survey of the theoretical foundations of architecture (2nd ed.). *Soroush Danesh*. [In Persian].
- Mortezaei, Sh. (2001). *ENVIRONMENTAL PSYCHOLOGY*. Shahid Beheshti University Press, Tehran. [In Persian].
- Mousavi, M. N., Jahangirzadeh, J., Bayramzadeh, N., Shahsavari, A., Omidvarfar, S. (2023). An Analysis of the Livability Situation in Urban Environments (Case Study: Kouye Salar Neighborhood-Urmia). *Journal of Urban Environmental Planning and Development*, 3(11), 1-18. <https://doi.org/10.30495/juepd.2023.1984805.1184> [In Persian].
- Movahed, M., & Hosseinzadeh Kasmati, M. (2012). The relationship between gender identity disorder and quality of life. *SOCIAL WELFARE QUARTERLY*, 12(44), 111-142. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-916-fa.html> [In Persian].
- Nadrian, Z. (Spring 2017). Cultural and social regeneration of urban spaces with the aim of enhancing neighborhood identity. *HEFTHAZAR ENVIRONMENTAL STUDIES*, 6(19), 87-96. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.23225602.1396.5.19.9.9> [In Persian].
- Naghdi-bishi, R., Barghijelveh, Sh. D., Islami, S. G., & Kamel Nia, H. (2016). A model of architectural education based on Gibson's theory of environmental affordances. *URBAN IDENTITY*, 10(26), 75-84. [In Persian].
- Naghrekar, A., Mozaffar, F., & Taghir, S. (Spring 2014). Examining the capabilities of architectural space to create a responsive environment to human needs from an Islamic perspective. *IRANIAN ISLAMIC CITY STUDIES QUARTERLY*, 15, 21-34. <https://www.magiran.com/p1316818> [In Persian].
- Proshansky, H. M., Ittelson, W., & Rivlin, L. G. (1970). *ENVIRONMENTAL PSYCHOLOGY: MAN AND HIS PHYSICAL SETTING*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Raymond, C. M., Brown, G., & Weber, D. (2017). *Sense of place, fast and slow: The potential contributions of affordance theory to sense of place*. *Frontiers in Psychology*, 8, 1674. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01674>
- Republished as Chapter 4.9. Part VIII Reasons for Realism: Selected essays of James J. Gibson. (1982). (FURTHER DETAILS NEEDED)
- Rezaei, H., Karamati, Gh., Dehbashi Sharif, M., & Nasir Salami, M. R. (2018). Explication of a model of the psychological process of achieving environmental meaning and realizing sense of place with a focus on the mediating role of perception. *BAGH-E NAZAR MONTHLY*, 15(65), 49-66. <https://doi.org/10.22034/bagh.2018.74083> [In Persian].
- Rezaian, A. (1991). *PRINCIPLES OF MANAGEMENT* (1st ed.). SAMT Publications, Tehran. ISBN: 978-964-459-812-8 [In Persian].
- Sarafi, M. (2009). Cultural city and urban culture. *MUNICIPALITIES MONTHLY*, 6(64). (FURTHER DETAILS NEEDED) [In Persian].
- Tusli, M. (1990). City: The center of culture. *JOURNAL OF FINE ARTS*. University of Tehran. <https://jhz.ut.ac.ir>